

Karolina Bukowska

ROZWÓJ SPORTU W ELBLĄGU PO 1945 ROKU NA PRZYKŁADZIE ŁYŻWIARSTWA SZYBKIEGO

1. WSTĘP

W powojennym Elblągu istniało wiele klubów i sekcji sportowych, których zawodnicy odnosili znaczące sukcesy na arenie krajowej. Żaden jednak sport nie wyróżniał się tak, jak łyżwiarstwo szybkie. Wszystko za sprawą Heleny Pilejczyk, która na Igrzyskach Olimpijskich w Squaw Valley w 1960 roku zdobyła brązowy medal.

Ponieważ łyżwiarstwo szybkie to moja ulubiona zimowa dyscyplina sportu i jestem z nią związana rodzinie (moim dziadkiem jest Kazimierz Kowalczyk, o którym będę wspominać w tej pracy), postanowiłam właśnie na przykładzie tej dyscypliny opisać rozwój sportu w Elblągu. Ze względu na osobę Heleny Pilejczyk, najbardziej utytułowanej zawodniczki Elbląga, podzielę swoją pracę na dwie części: okres rozwoju łyżwiarstwa, który obejmował okres sportowej aktywności tej łyżwiarki oraz na lata po 1972 roku, kiedy Helena Pilejczyk zakończyła karierę.

2. LATA 1946 - 1972

Najważniejszą osobą dla rozwoju łyżwiarstwa szybkiego w Elblągu, które stało się sztandarową dyscypliną tego miasta, był Kazimierz Kalbarczyk. Ten pełen zapału i poświęcenia dla dyscypliny człowiek, zamieszkał w Elblągu na stałe w 1945 roku. Wcześniej sam uprawiał łyżwiarstwo szybkie w swoim rodzinnym Pruszkowie, więc po przeprowadzce chciał kontynuować swoje zamiłowanie w Elblągu. Jego charyzma spowodowała, że wokół niego zaczęli gromadzić się zawodnicy bardziej popularnych do tej pory dyscyplin sportowych, takich jak piłka nożna i lekkoatletyka, którzy chcieli spróbować swoich sił na łyżwach. I tak już w sezonie 1946/47 Kazimierz Kalbarczyk zebrał pierwszą grupę łyżwiarzy i choć systematycznie trenował jako jedyny, był dla pozostałych kolegów wzorem do naśladowania.

Były to czasy, kiedy zawodnicy sami przygotowywali dla siebie prowizoryczny tor do jazdy, przystosowując do tego Basen Miejski. Nie było szatni, brakowało dostatecznej ilości sprzętu dla wszystkich, dlatego by jeździć na panczenach zawodnicy musieli czekać w kolejce na sprzęt, który zwalniał wcześniej trenujący kolega. Z czasem zajęcia treningowe odbywały się coraz bardziej systematycznie pod okiem, już przeszkolonego na instruktora,

Kazimierza Kalbarczyka, a po zakończeniu sezonu 1947/48 wykształciła się grupa łyżwiarzy, którzy łyżwiarstwo traktowali jako właściwa dla siebie dyscyplinę sportu. Od lata 1948 roku treningi nabrały profesjonalnego charakteru. Trzy razy w tygodniu odbywała się sucha zaprawa, czyli ćwiczenia imitujące jazdę na łyżwach tzw. „koci chód”, biegi przełajowe i ćwiczenia szybkości ogólnej. Były one podstawowym środkiem zmierzającym do przygotowania zawodników do sezonu łyżwiarskiego, czyli do okresu głównego – lodowego, kiedy to treningi odbywały się 6-7 razy w tygodniu. Treningi te doskonaliły technikę i wyrabiały wytrzymałość zawodników. Od grudnia 1949 roku do cyklu szkoleń weszły na stałe obozy sportowe. Dawały one możliwość konfrontowania techniki i szybkości elbląskich zawodników z zawodnikami z innych miast. Była to kolejna szansa na poprawę poziomu sportowego łyżwiarzy. Do roku 1950 zawodnikami byli tylko mężczyźni, a dopiero po nim Kazimierz Kalbarczyk rozpoczął nabór dziewcząt chętnych do uprawiania łyżwiarstwa. Mimo, że nie było opracowanych kryteriów, pozwalających na właściwą selekcję kandydatek, to wyczucie trenera sprawiło, że przyjęte zawodniczki już od sezonu 1950/51 stały się chlubą dla Elbląga.

Od 1953 roku w celu maksymalnego wykorzystania okresu przygotowawczego do zawodów treningi odbywały się również na wrotkach i na rowerach. Wszyscy zawodnicy, niezależnie od płci i wieku, ćwiczyli w jednej grupie, a różnica polegała jedynie na różnym obciążeniu dla kobiet i mężczyzn.

W tym czasie Kazimierz Kalbarczyk rozpoczął pracę jako trener kadry narodowej kobiet, dzięki czemu mógł wprowadzać na swoich treningach sprawdzające się za granicą elementy pracy szkoleniowej. Szczególnie dotyczyło to technik jazdy. Zaangażowanie w pracę z kadrą narodową spowodowało, że w 1958 roku zatrudniono dodatkowego instruktora dla sekcji łyżwiarskiej Tadeusza Leonowicza. Nowością, którą wprowadził było szkolenie młodzieży w oddzielnej grupie, którą nazwano szkołą łyżwiarską. Ze szkoły wyszło wielu późniejszych mistrzów i reprezentantów Elbląga, jak na przykład Mikołaj Sidorowicz, Ryszard Orzechowski, Halina Kulpa, Lilia Ryś i inni. Kolejnym wybitnym szkoleniowcem łyżwiarstwa szybkiego w Elblągu został od 1 listopada 1963 Henryk Osowski.

Po zakończeniu pracy z kadrą narodową w 1965 roku do Elbląga wrócił na stałe Kazimierz Kalbarczyk, co spowodowało, że sekcję łyżwiarską podzielona na dwie grupy szkoleniowe: kobiet i mężczyzn. Grupę kobiet prowadził H. Osowski, a grupę mężczyzn K. Kalbarczyk. Trenerzy byli odpowiedzialni zarówno za przygotowanie zawodników do startu w zawodach, jak i za nabór kandydatów do sekcji. Konsekwencją tego było powstanie tzw. „poniedziałków łyżwiarskich”, dzięki którym wyłaniano najzdolniejszą młodzież do sekcji.

Dopiero po sezonie 1968/69 warunki do pracy szkoleniowej zostały znacznie poprawione, w szczególności o opiekę lekarza sportowego i masażystki. Dodatkowo ważną rolę odegrało rozdzielenie w procesie szkoleniowym zawodników z grup wyczynowych i szkółek oraz podział na grupy dziewczęce i chłopięce. Istotne znaczenie miały też starty w zawodach krajowych, w których zawodnicy rywalizowali indywidualnie i drużynowo. Nie

była to tylko walka o tytuły, ale przede wszystkim o fundusze na kolejne lata. Polska Federacja Sportowa rozdzielala bowiem pieniądze zgodnie z zajmowanymi miejscami.

Efektom pracy organizacyjnej i szkoleniowej sekcji łyżwiarskich w Elblągu były sukcesy odnoszone przez zawodników (seniorów, juniorów i młodzików) w różnego typu zawodach indywidualnych i drużynowych, w kraju i za granicą. Wśród startów seniorów dostrzega się wyraźną przewagę kobiet nad mężczyznami. Zawodniczki takie jak: Elwira Potapowicz i niezawodna przez dwanaście lat Helena Pilejczyk oraz Ewa Mokrzycka, Barbara Milewska, Barbara Metz, Halina Kulpa, Stanisława Durko, Krystyna Skalecka, prawie bez przerwy utrzymywały zespół żeński na pierwszym miejscu w kraju. Mężczyźni natomiast nie mogli pochwalić się takimi sukcesami jak kobiety. Należeli jednak stale do czołówki krajowej.

Trzon zespołu w latach 1951-53 tworzyli: Elwira Potapowicz, Helena Pilejczyk, Ewa Mokrzycka, Barbara Milewska, Kazimierz Kalbarczyk, Tadeusz Matuszewski, Jacek Seroczyński, Bogdan Walendziak i Tadeusz Leonowicz. W latach 1954-56 sekcja łyżwiarska oparta o nowych, młodych zawodników przestała, poza Heleną Pilejczyk, odnosić takie jak poprzednio sukcesy indywidualne, ale wspólnie zawodnicy nadal stanowili czołowa drużynę w kraju. Od 1956 roku podstawę drużyny stanowili głównie juniorzy (Barbara Metz, Halina Bodacka, Janina Sokołowska, Eryka Ruszkowska, Roman Rycke, Włodzimierz Koźlicki, Kazimierz Kowalczyk), jednak wspomagani przez seniorów (Helenę Pilejczyk, Tadeusza Leonowicza, Henryka Osowskiego i Grzegorza Rynkiewicza).

Najgorsze dla drużyny lata to 1960-62. Wtedy do wojska wcieleni zostali Kazimierz Kowalczyk i Roman Rycke, a na studia wyjechał Cezary Mancewicz. Niepowodzenia drużynowe wynagrodziła jednak Helena Pilejczyk wspaniałymi osiągnięciami w Mistrzostwach Świata w 1959 roku i w VII Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w 1960 roku. Sukcesy te są nadal jednymi z największych, odniesionymi przez polskie łyżwiarstwo szybkie.

Lata 1962-66 minęły pod znakiem sukcesów krajowych Heleny Pilejczyk i Kazimierza Kowalczyka oraz zwycięstw drużyny kobiet w Mistrzostwach Polski. Drużyna ta składała się z zawodniczek bardzo młodych, które nadal reprezentowały wyższy od mężczyzn poziom. Czołowe panczenistki tych lat to: Helena Pilejczyk, Eryka Ruszkowska, Halina Kulpa i Barbara Frąckiewicz.

Koniec lat 60. i początek 70. charakteryzuje się utrzymaniem pozycji drużynowej z lat 1962-66 i cementowaniem się zespołu mężczyzn. Po powrocie z wojska dalej trenują tacy zawodnicy jak: Mikołaj Sidorowicz, Waldemar Ryś, Jan Ganzynkowicz, Włodzimierz Keczmer, stanowiąc ze Zbigniewem Chojnackim i Jerzym Wieczorkiem wyrównany zespół, jakiego od ponad 10 lat nie było w elbląskim łyżwiarstwie szybkim.

Najwybitniejszymi zawodnikami, którzy odnieśli najwięcej sukcesów indywidualnych i włożyli największy wkład w osiągnięcia drużyny seniorów byli:

- Helena Pilejczyk – dwukrotna reprezentantka Polski na Olimpiadzie, brązowa medalistka na 1500 m w Squaw Valley (USA) w 1960 r. oraz zdobycie punktowanych miejsc na tychże Igrzyskach na dystansach 1000m – miejsce V i na 3000 m – miejsce VI, Wicemistrzyni Świata na 1000m w Ostersund (Szwecja) w 1959r., wielokrotna Mistrzyni Polski,
- Elwira Potapowicz-Seroczyńska – olimpijka, wielokrotna Mistrzyni i Wicemistrzyni Polski,
- Kazimierz Kowalczyk – Mistrz i wielokrotny Wicemistrz Polski,
- Roman Rycke – wielokrotny Mistrz i Wicemistrz Polski,
- Tadeusz Matuszewski,
- Tadeusz Leonowicz,
- Barbara Metz,
- Eryka Ruszkowska,
- Helena Kulpa.

**Ryc. 1. Kazimierz Kowalczyk
na Mistrzostwach Polski
w Zakopanem – 1964 r.**

Drużyna juniorów rozpoczęła swoje starty od Mistrzostw Polski Juniorów w 1951 roku. Losy jej układały się podobnie jak drużyny seniorów, z tą tylko różnicą, że kryzys w latach 1960-62 był bardziej wyraźny. Drużyn, która przez trzy kolejne lata 1956-58 nie oddawała prymatu w kraju, przestała się zupełnie liczyć zarówno indywidualnie, jaki i drużynowo. Obok opisanych poprzednio przyczyn, nie bez wpływu na tę sytuację był fakt, że zawodnicy byli w równym wieku, a więc w równym czasie przeszli do kategorii seniorów. W skład drużyny wchodziłi wówczas: Barbara Metz, Janina Sokołowska, Halina Alekso, Eryka Ruszkowska, Roman Rycke, Włodzimierz Koźlicki, Kazimierz Kowalczyk, Grzegorz Stankiewicz, Cezary Mancewicz i Jan Michalski. Powrót drużyny juniorów do czołówki krajowej zapoczątkował Andrzej Iwanaszko, zdobywając w 1963 roku tytuł Mistrza Polski.

Dorobek 25 lat sekcji łyżwiarskiej w Elblągu jest pokaźny. Największymi osiągnięciami sekcji w tym czasie były: brązowy medal olimpijski Heleny Pilejczyk, Wicemistrzostwo Świata Heleny Pilejczyk, zdobycie 63 tytułów Mistrzów Polski (indywidualnych – 34, drużynowych – 29), zdobycie 59 tytułów Wicemistrzów Polski (indywidualnych – 30, drużynowych – 29), wychowanie wielu rekordzistów i reprezentantów Polski.

3. LATA PO ROKU 1972

W roku 1972, zdobyciem tytułu Mistrzyni Polski na 3000m, zakończyła swoją karierę sportową Helena Pilejczyk. W tym roku rozpoczęła się jednocześnie wielka kariera Erwiny Ryś-Ferens. Do 1978 roku zdobyła ona łącznie 24 tytuły Mistrzyni Polski Seniorek, w tym 5 tytułów Mistrzostw Polski w wieloboju.

W 1976 roku Mistrzynią Polski na 1500m zostaje Janina Korowicka, która wraz z Erwiną Ryś-Ferens reprezentuje Polskę na Igrzyskach Olimpijskich w Innsbrucku. W 1978 roku rozpoczyna swoją karierę Grażyna Nocoń zdobyciem tytułu Wicemistrzyni Polski, a rok później zajmując trzecie miejsce w wieloboju. Kolejną utytułowaną łyżwiarką Elbląga jest Ewa Białkowska, która w 1980 roku zajmuje trzecie miejsce w Mistrzostwach Polki Seniorek w wieloboju, w 1981 r. zostaje Wicemistrzynią Polski, a w 1982 r. Mistrzynią Polski Seniorek w wieloboju. Ważna dla Elbląga jest Ewa Wasilewska, dwukrotna olimpijka, zdobywczyni Mistrzostwa Polski na 3000 i 5000 m oraz w wieloboju w 1990 r. Wśród pozostałych znaczących łyżwiarek elbląskich tego okresu wymienić należy: Anetę Rękas, Mariolę Patynowską, Ewę Borkowską, Annę Brzuszczyńską, Maję Ufel. Natomiast wśród panów Mistrzostwa Polski juniorów wywalczyli: Roman Derks i Włodzimierz Waś. Dla elbląskiego łyżwiarstwa szybkiego ważni byli również: Piotr Krysiak, Bogusław Taraszkiewicz i Janusz Szczepański.

Trenerem koordynatorem, aż do śmierci w 1987 r., był trener klasy mistrzowskiej Kazimierz Kalbarczyk, który jednocześnie prowadził grupę żeńską. W tym czasie naborem młodzieży zajmowała się Helena Pilejczyk. Grupę męską prowadził od 1975 roku Kazimierz Kowalczyk, a za nabór młodzieży odpowiedzialni byli Roman Rycke i Włodzimierz Koźlicki. Po Kazimierzu Kowalczyku, który rozpoczął pracę w Urzędzie Wojewódzkim jako dyrektor Wydziału Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, trenerem został Roman Rycke, mając do pomocy Jana Ganzynkowicza i Włodzimierza Koźlickiego. Roman Rycke zostaje od 1987 roku trenerem koordynatorem, prowadząc jednocześnie grupę męską, natomiast grupą kobiet po śmierci ojca zajmuje się Janusz Kalbarczyk.

Obecnie najbardziej znaną łyżwiarką elbląską jest Ewa Białkowska - trenerka kadry narodowej kobiet. Pod jej wodzą na ostatnich Igrzyskach Olimpijskich w Vancouver (Kanada) w 2010 roku sztafeta żeńska zdobyła brązowy medal.

Za sprawą łyżwiarstwa szybkiego Elbląg wpisał się na stałe do historii sportu polskiego.

Ryc. 2. Ewa Białkowska i Paweł Zigmunt na Mistrzostwach Świata w Vancouver – 2009 r.

(ze zbiorów K. Kowalczyka)

BIBLIOGRAFIA

1. http://www.mosir.elblag.eu/historia_sportu/l/
2. *Przez historię Klubu Sportowego Olimpia Elbląg*, red. Z. Lecyk, M. Dmowski, S. Kapłon, T. Nowak, Elbląg 2006.
3. J. Żemantowski przy współpr. K. Kowalczyk i L. Ułasiwicz, *Łyżwiarski Jubileusz*, Warszawa 2001.

Redakcja

Jarosław M. Gruzla